449

GALIA-MARIA GRUDER - București
CRISTIAN-ERMEI POPESCU - Galați
CONSTANTIN SĂPLĂCAN - Dej

– mențiuni –

449

CEL DE-AL TREILEA CONCURS NAȚIONAL DE ANTICIPAȚIE

*

— mențiuni —

*

GALIA-MARIA GRUDER

Bizara Unk-Gra

CRISTIAN-ERMEI POPESCU

STYXINFERNII

CONSTANTIN SĂPLĂCAN

REDSPAȚIUMUL

SOLARIS

— o controversată operă cinematografică —

EMANUEL REICHER

Cronică (en passant fantastică) a șahului

(XXVI)

Redactor literar: ADRIAN ROGOZ
Coperta: JACQUES WYRS (Franța)
Portrete: NICU RUSSU
și ALEXANDRU DIACONU
Prezentarea grafică: ARCADIE DANELIUC

GALIA-MARIA GRUDER

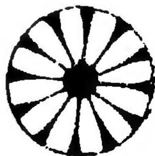
A absolvit Facultatea de chimie industrială a Institutului politehnic din București, secția metalurgic. In prezent este cercetător științific principal la Institutul de proiectări și cercetări pentru industria metalelor neferoase și rare din București. A publicat o serie de lucrări de specialitate legate de activitatea sa profesională.

In paralel cu munca de cercetare, a publicat mai multe lucrări de știință popularizată, printre care se numără volumele : „De la silex la diamante sintetice" (1960) ; „Metalele prezentului" (1961) ; „Metale neobișnuite" (1964) ; „Metalul ieri și azi (1967) ; „Familia diamantului" (1968) ș.a.

In colecția noastră a debutat în anul 1962, în cadrul primului concurs internațional din țările socialiste pentru povestiri de anticipație, cu povestirea „Misterioasele cristale octaedrice", care a fost remarcată de critica și republicată și în străinătate. In numerele 261—262 (1965) a publicat povestirea „Grădinile albastre".

Colecția „POVESTIRI ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE"
editată de revista
Știința și Tehnica
Anul XIX—1 august 1973

Bizara Unk-Gra

de GALIA-MARIA GRUDER
— BUCUREŞTI —

UN ZGOMOT. Aud un zgomot. Sînt sigur că aud un zgomot. Un zgomot monoton, liniştitor. Îmi place să-l ascult. L-am mai auzit. Sînt sigur că l-am mai auzit. Cunosc acest zgomot. Da, îl cunosc. De unde? Nu ştiu... Dar e un zgomot bun, îmi face bine. Îmi este bine... îmi este foarte bine...

Ştiu. Acum ştiu. Sînt sigur. Zgomotul îl face ceva care izbeşte geamul! Izbeşte geamul, izbeşte geamul, izbeşte geamul... ceva care izbeşte geamul... ceva care izbeşte. Ploaia! Ploaia care izbeşte geamul!

— *Primele semne de activitate cerebrală...*

— *Da. Certe.*

— *Intervenim?*

— *Nu. Lăsăm organismul lui să lupte.*

Afară plouă. Visez că afară plouă. Visez? Poate că nu. Aş putea afla imediat. Să încerc? Nu! Nu voi încerca! Încercarea doare... doare oribil, sfîşietor, pînă în creier. Plouă... ce bine e! Să nu ştii nimic şi să visezi că auzi ploaia. Şi dacă totuşi nu e un vis? E destul să încerc să mişc un deget pentru ca visul minunat să se transforme intr-o realitate de coşmar. Un singur deget... numai puţin... Dar nu. Nu-l voi mişca! Nu vreau să mai îndur... Vreau să visez la nesfîrşit că aud ploaia. Se poate oare visa la nesfîrşit? Oricum, visul se va întrerupe... şi atunci... Totuna e! Nu mai pot aştepta! Îl voi mişca! L-am şi ales. Arătătorul mîinii drepte. Ştiu ce va urma. Dar ajunge cu şovăiala! Acum. Aşa... încă... se mai poate puţin! Se pare că totuşi mai visez... Să mai încerc cu un deget! Şi cu al treilea! Cu toate odată! Mîna strînsă pumn! Întreaga mînă! Mă ascultă... mîna mea mă ascultă... fără durere... durerea a dispărut... Am obosit îngrozitor... mi-e somn... a dispărut durerea... plouă... a dispărut... plouă... mi-e somn... plouă... a dispărut durerea...

Am dormit... Cît? O clipă, o oră, o zi? Ce bine e! Sînt fericit... sînt chiar foarte fericit... De ce? De unde-mi vine simţămîntul acesta de nesfîrşită bucurie, de calm şi fericire? Ştiu! A dispărut durerea! Îmi pot mişca mîinile, braţele, picioarele... poate şi capul? Va trebui să încerc să-mi ridic capul... Ar trebui să deschid şi ochii... dar ochii mei... atunci... ultima dată... nu deosebeau întunericul de lumină. Poate că ar fi mai bine să nu-i deschid încă? Să-mi prelungesc bucuria...

Nu se aude nici un sunet. Cred că sînt singur aici. Unde... aici? Dacă mi-aş aminti unde sînt! Oare mi-am pierdut memoria? Nu,

n-am pierdut-o. Înainte să adorm, ploua. Iar acum ploaia a stat. Trebuie să deschid ochii !

Cît de grele pot fi niște pleoape... Neverosimil de grele... O să încerc să le ridic cîte puțin... cîte foarte puțin...

Nici o imagine. Nici un contur. Doar o ceață lăptoasă, informă... Totuși, nu e bezna aceea îngrozitoare... Să mai aștept puțin... Să mă obișnuiesc. Cum de-am uitat ! Stau culcat pe spate, cu ochii ațintiți în tavan ! Nu e nici o ceață ! Acesta e tavanul încăperii în care mă aflu ! Mat, opalescent, ușor bombat la centru... Iradiază o slabă luminescență albăstruie, care mă învăluie. Nu e un tavan obișnuit... pare să fie un ecran uriaș... prin care s-ar putea urmări orice ungher al acestei camere. Eu sînt cel urmărit ? Asta o voi afla mai tîrziu. Deocamdată, să vedem cum arată peretele din dreapta mea.

Nu i se poate spune perete ! E un tablou de comandă. *Zeci de cadrane, ba nu — sute de cadrane, înghesuite unul într-altul, alipite unul de altul, formînd un mozaic bizar...*

Cadrane dreptunghiulare, prelungi, pe care aleargă scîntei tremurătoare, desenînd linii frînte, curbe, sinusoide, cicloide, fără nici o oprire, într-o sarabandă drăcească...

Cadrane rotunde, cu acele indicatoare, cuprinse și ele de o frenezie nestăvilită, azvîrlite în salturi brusce de la un punct la altul, rotindu-se cu o viteză amețitoare într-un sens, oprindu-se o fracțiune de secundă, pentru ca s-o apuce în sens invers...

Cadrane elipsoidale... cadrane pătrate... cadrane octogonale... cadrane... cadrane... cadrane...

Un tablou de comandă amețitor, copleșitor în complexitatea lui dezlănțuită și familiar totodată... De ce familiar ? Unde l-am mai văzut ? Unde ? Și nu numai tabloul ! Acum îmi dau seama că-mi este cunoscut și tavanul sidefiu în chip de ecran uriaș, sprijinit de acest perete cu sutele lui de cadrane... De unde ? Le-am mai văzut într-adevăr undeva sau este doar o senzație înșelătoare ? Cum se numește asta ? Are un nume... Ah, da ! „Senzația lucrului văzut altădată"... un fel de fata morgana a creierului... Asta să fie ? Nu, nu-i asta ! Camera aceasta eu o cunosc cu adevărat ! Căci, fără să mai întorc capul, eu știu *cum e peretele din stînga mea. Mi-l amintesc perfect. Acolo e robotul. Nu seamănă cu un om. De mult a fost depășită etapa în care roboții aveau trupuri ridicole de oameni mecanici. Tot peretele este robotul. Intenționat a fost evitată orice asemănare cu specia umană. Cu o singură excepție, funcțional necesară : cele două globuri din sticlă, alveolate, compuse din milioane de celule fotoelectrice, cu care robotul percepe lumea exterioară — ochii fosforescenți ai robotului.*

Poate mă înșel ? Poate sînt halucinații, năluciri ale unei minți bolnave, și nu voi vedea nimic din toate acestea ? Am devenit oare un laș ? Îmi lipsește cutezanța de a privi în față un perete ? Absurd ! Îl voi privi !

Globurile opalescente din sticlă, *fixate în mijlocul peretelui, prind să se lumineze din ce în ce mai intens, proiectînd prin penumbra încăperii două fascicule de raze gălbui. În cea mai impecabilă engleză, peretele rostește :*

— Ronald Gray, robotul RX-14 îţi stă la dispoziţie. Nu e nevoie să vorbeşti. Este suficient să-ţi formulezi dorinţa mental.

— Stinge-ţi sclipirea ochilor, robotule ! Nu doresc nimic de la tine !

Ochii robotului pălesc, se *sting, devin două globuri banale din sticlă mată.*

— Îţi mulţumesc, eşti un robot înţelegător, i se adresează în gînd Gray şi, epuizat, închide ochii.

Acum sînt sigur. Totul îmi e cunoscut aici. Nimic nu mă uimeşte, nimic nu mă sperie în acest interior ciudat. Mai mult decît atîta. Deşi nu-mi pot explica de ce, dar totul îmi place nespus de mult ! Şi apoi, eu ştiu ce va urma ! Ştiu totul !

Acum va intra femeia. Înaltă, suplă, sportivă. O frumuseţe bizară. Cu o imensă frunte bombată, prelungită peste rotunjimea netedă a craniului ei mare, lipsit de păr. Cu ochii ascunşi de ochelari rotunzi, cu sticle violete, care îi acoperă mai mult de jumătate din obraz. Poartă o tunică scurtă din plăcuţe de metal argintiu, legate între ele prin lănţişoare. La fiecare mişcare, plăcuţele sclipesc cu mii de pîlpîiri irizate, îmbrăcînd silueta graţioasă a femeii cu un halo străveziu, din care răzbate un slab semnal sonor, ca un zumzet continuu, în la bemol.

Aşa arată ea, femeia erei cosmice. Este inteligentă, temerară, raţională, lucidă. Nu cunoaşte noţiunile de teamă, invidie, minciună. Dar nici pe cele de dăruire, dragoste, pasiune...

Ronald Gray o aşteaptă. Nemişcat, cu ochii închişi... Percepe zumzetul metalic în la bemol. Aproape de tot. Lingă el.

— Ai venit, şopteşte.

— Sînt aici, lîngă tine.

— Dă-mi mîna !

— Ia-o.

— Am ochii închişi. Dar ştiu cine eşti.

— Ştiu că ştii.

— Ţi-am uitat numele !

— Unk-Gra.

— Unk-Gra ! E greu de rostit !

Femeia vorbeşte rar, parcă ar dicta cuiva, cu vocea lipsită de orice inflexiune. Vorbeşte distinct, cu pauze egale între cuvintele care trebuie să-şi facă loc în mintea lui chinuită, să străpungă tenebrele care mai dăinuie încă, să nască asociaţii logice, să-l facă să înţeleagă singur adevărul. Tot adevărul. Adevărul care trebuie să-l salveze.

— Unk-Gra e greu de rostit, dar e uşor de scris ! Uşor de scris... uşor de scris... de scris ! Dar numele acesta el l-a scris... şi nu o dată... de zeci de ori, de sute de ori.

— Dă-mi cealaltă mînă !

Cu ochii larg deschişi, cu o mişcare bruscă, brutală aproape, îi prinde mîinile. Îi scrutează chipul. De sub ochelarii imenşi, cu lentile violete, pe care îi poartă ridicaţi pe fruntea ei exacer-

bată, îl înfruntă ochii ei, cenușii ca oțelul. Adînci, fermi, sinceri. O atrage spre el. Mai aproape, cît mai aproape.

O contemplă cu aviditate, cu uimire și bucurie. De undeva, din trecut, năvălesc frînturi de amintiri, fiecare în parte de o claritate uimitoare, dar lipsite de legătură între ele. De un lucru însă el e sigur acum.

— Unk-Gra, eu te-am creat pe tine! Ești opera mea, Unk-Gra! Eu ți-am dat numele. Eu ți-am făurit caracterul — mîndru, cutezător și rece. Ești întocmai așa cum te-am văzut eu, cum ai apărut pe coperta romanului meu! Și încăperea aceasta e din același roman... Romanul care mi-a adus gloria... best-seller-ul anului 1975!

Pe măsură ce vorbește, mîinile lui se crispează pe mîinile ei, se încleștează din ce în ce mai puternic, îi provoacă o durere pe care abia o mai poate îndura. Dar ea știe că nu are voie să facă nici o mișcare care să întrerupă firul înlănțuirii logice a gîndurilor, care se învălmășesc, confuze încă, în mintea lui.

— Da, șoptește ea.

Pupilele lui se dilată, privirea devine fixă, halucinantă, chinuită de neliniște, de efort nemărginit.

— Unk-Gra, eu îmi trăiesc propriul meu roman!

— Da, repetă în șoaptă Unk-Gra.

Se apropie momentul. Peste cîteva clipe el va înțelege. Sub apăsarea unghiilor lui, o suviță de sînge se prelinge pe mîinile femeii. Dar ea nu mai simte durerea. De calmul ei depinde totul acum. Așteaptă întrebarea.

Pupilele lui s-au dilatat și mai mult, au acoperit aproape tot irisul. Unk-Gra citește în ochii lui un strigăt de uimire și de spaimă, o întrebare și o implorare totodată.

— Unk-Gra, cînd se petrece acțiunea romanului meu?

— În anul 2200.

. Unk-Gra susține cu tărie privirea lui, rătăcită pentru o clipă. Bărbatul acesta nu va înnebuni! El e tare. E curajos. El însuși va înțelege totul. Va înțelege și nu va înnebuni!

Își apropie obrazul de fața lui crispată și el îi simte răsuflarea caldă.

— Deci noi sîntem acum în anul 2200, rostește rar Ronald Gray și mîinile i se descleștează încet de pe palmele chinuite ale femeii.

A înțeles. A spus-o singur. Brațul ei, îmbrăcat în solzi reci de metal, cuprinde umerii lui slăbiți. A mai rămas doar un pas. Ultimul. Cel mai greu. Hotărîtor.

— Iar eu am murit la New York, în toamna anului 1975, spune el.

— Și ai fost reanimat, așa cum ai dorit-o, în toamna anului 2200. La București..

Nici un strigăt. Nici o tresărire. Nici un tremur al vocii. Doar o tristețe fără margini, atunci cînd spune:

— Eu sînt bolnav de cancer, Unk-Gra.

— Ai fost. Atunci. *Acum ești sănătos.*

Rămîn nemișcați, în tăcere.

Capul lui Gray se odihnește pe platoșa de pe pieptul ei, și el simte răcoarea binefăcătoare a metalului pe fruntea lui arzătoare. Iar apoi simte cum picături fierbinți i se preling pe

ceafă. Nu-i vine să creadă și, surprins, își ridică fruntea. Nu se înșelase. Din ochii cenușii ai femeii, învăluite în nimbul ei străveziu, ai femeii reci, care nu cunoaște noțiunile de dragoste și dăruire, curg boabe mari de lacrimi...

Și, pentru prima oară după mai bine de două secole, buzele lui Ronald Gray schițează un zîmbet.

— E în contradicție cu viziunea mea asupra femeii anului 2200 !

— Vei mai întîlni și alte contradicții, Ronald, zîmbește printre lacrimi Unk-Gra și-și trece cu blîndețe mîna ei subțire prin părul lui. Dar acum e timpul să te odihnești ! Te las.

Melodioasa vibrație în la bemol invadează încăperea. Ușa se deschide fără zgomot, lăsînd să treacă strania făptură, aureolată în haloul ei irizat.

Ușa glisează iar în urma ei, și ea rămîne nemișcată, strălucind ca o torță aprinsă în razele oblice ale soarelui ce apune. În contrast cu costumul, fața ei apare neobișnuit de palidă și aceasta o observă într-o clipă toți cei care o așteaptă în camera de supraveghere și care au urmărit pe ecrane și la aparate întîlnirea cu neobișnuitul pacient.

Medicul de la tabloul de reanimare îi face un semn unui coleg, chemîndu-l să-l înlocuiască.

— El va dormi acum, Dana. În clipa în care ai ieșit din cameră, am și declanșat sistemul de adormire. Dar tu ești epuizată. Să ieșim puțin la aer.

— Bine, spune ea docilă. Să-mi scot întîi costumul.

Una dintre asistentele medicale o ajută să-și tragă calota din material plastic, care imită pielea capului, eliberîndu-i părul negru și ondulat. Altcineva îi desface cataramele de pe umeri și tunica din solzi de metal cade grea, cu un clinchet, pe mozaicul galben.

Cu un gest ferm, medicul o ia de mînă și ies amîndoi pe terasa de la ultimul etaj al clinicii.

Sprijinită de balustradă, Dana contemplă imaginea atît de cunoscută și de dragă a Capitalei, cu clădirile ei zvelte din sticlă și metal, care se avîntă ca niște coloane spre înălțimi, din mijlocul covorului verde al parcurilor. Din loc în loc, sclipesc ochiurile albastre ale lacurilor, iar dincolo de ele se zăresc rampele argintii ale cosmodromului interplanetar, profilate pe conturul îndepărtat al munților. Se lasă seara și adierea abia simțită a vîntului aduce cu ea boarea răcoroasă a Carpaților.

— Ți-ai revenit, Dana ? întrebă medicul.

— Da, sigur. A fost doar o clipă de slăbiciune...

— Ai trecut prin emoții cumplite. Dar și noi, cei care te-am asistat de la distanță. Ideea ta a fost extraordinară — totul a decurs după cum ai prevăzut.

— Nu tocmai. Gray s-a dovedit mai tare decît mă așteptam, iar eu mai slabă. Doar nu era prevăzut să plîng...

— Oricum, ce a fost mai greu a trecut. Cum crezi, îl putem muta din camera aceea absurdă ?

— Nu încă. Să-l lăsăm să se adapteze încetul cu încetul. Ştii doar că aproape toţi cei conservaţi prin congelare imediat după moartea clinică şi reanimaţi după un timp îndelungat n-au putut face faţă şocului psihic, într-o lume care le era nespus de străină.

— Da, ştiu. Spune-mi, Dana, cînd ţi-a venit de fapt ideea reanimării lui Ronald Gray ?

— Acum un an la congresul mondial de psihoterapeutică, după ce am ascultat cîteva referate despre eşecurile legate de readucerea la viaţă a trupurilor conservate prin frig în secolele trecute, practică devenită inutilă mai tîrziu, odată cu eradicarea bolilor incurabile din acea vreme.

— Ai dovedit un curaj unic în felul tău, atunci cînd ai cerut să ţi se încredinţeze trupul lui Ronald Gray — ultimul eventual supravieţuitor din secolul XX.

— Ca să fiu sinceră, am trecut prin multe frămîntări şi îndoieli, căci ştiam că s-ar putea să particip la actul final al unei tragedii. Am luat hotărîrea după ce am cercetat cu atenţie fişa medicală a lui Gray, întocmită în anul 1975. Murise de cancer. Dacă reuşea reanimarea, vindecarea bolii nu ridica nici probleme şi se putea realiza în paralel cu decongelarea, în stare de anestezie totală. Rămînea însă problema şocului psihic. Am aflat că Ronald Gray fusese un tînăr scriitor de succes. Ultima lui carte, „Reportaj din anul 2200“, a scris-o fiind grav bolnav, pe patul de spital. Deci, în creierul lui, cu puţin înainte de moarte se imprimaseră puternic imaginile pe care le-a transpus în această carte — cu alte cuvinte, viziunea anului 2200 aşa cum îl văzuse el. Şi-ţi dai seama cît de mult şi-a iubit Ronald Gray ultima lui creaţie literară, scrisă cu o voinţă de fier în chinuri îngrozitoare, dacă a cerut ca reanimarea lui să fie făcută în acelaşi an cu cel descris în roman !

Ca într-o străfulgerare am avut viziunea tratamentului psihic, bazat pe această fericită coincidenţă : Gray nu va afla de la altcineva că a revenit la viaţă în anul 2200 ! O va înţelege singur, trezindu-se într-o lume care corespunde întru totul viziunii sale. În felul acesta, nici o traumă psihică după reanimare. Nici o avalanşă de senzaţii noi, capabile să producă o stare de şoc. Ci numai satisfacţia unei previziuni realizate, bucuria reîntîlnirii cu o lume visată şi dorită. Atunci m-am decis să fac tot ce este omeneşte posibil spre a-l salva pe acest om. Am găsit cartea lui Gray, am studiat-o filă cu filă şi i-am reconstituit întocmai ambianţa din capitolul în care apare „Femeia cosmică din pragul secolului XXIII“.

— Trebuie să recunoşti, însă, că pacientul tău a avut despre noi o viziune... cel puţin stranie... dragă Unk-Gra ! spuse rîzînd medicul.

— Mie îmi spui ? O întreagă casă de mode a rîs cu hohote cînd le-am adus „materialul“ pentru rochie. Şi puţin a lipsit să nu mă rad în cap ! Sînt sigură însă că după ce se va întrema, Ronald Gray nu va regreta nici o clipă că s-a înşelat în multe dintre previziunile sale, întîlnind în locul unei lumi total mecanizate, populate de oameni duri şi reci, o omenire infinit mai frumoasă şi mai bună decît cea pe care a descris-o în cartea lui.

CRISTIAN — ERMEI POPESCU

Născut la 1 iunie 1944 în orașul Corabia, și-a petrecut copilăria în munți, aproape de izvoarele Lotrului, iar adolescența în Deltă. La Tulcea și-a început liceul pe care l-a terminat în 1963, în Galați, la seral, timp în care a lucrat ca mecanic auto. În 1967 a absolvit Facultatea de filologie din Galați, după care a funcționat în învățămînt. În prezent este cursant al Școlii de ofițeri fluviali din Galați.

I s-au tipărit sporadic poezii, mai ales în presa locală : „Pagini dunărene", „Dunărea", „Imn pămîntului străbun".

A publicat prima dată proză în 1972 în „România literară" și în ziarul județean „Viața nouă", care i-a acordat și un premiu în urma unui concurs organizat în cinstea jubileului Republicii.

Alte preocupări : pictura.

Styxinfernii

de CRISTIAN-ERMEI POPESCU

— GALAȚI —

— GEORGESCULE, NU POT DECÎT SĂ-ȚI FIU RECUNOSCĂTOR că m-ai convins să te primesc. Sper totuși ca, în felul acesta, să scap de insistențele rudelor și ale preabinevoitorilor vecini care mă acuză de niște lucruri teribile. În sfîrșit, aceasta este explicația faptului că stau aproape toată ziua aici, în baie, unde, din motive lesne de închipuit, mă lasă în pace. Crede-mă însă că nu-i o fericire să stai toată ziua cu dușul deschis, cu mașina de ras zbîrnîind în priză, iar din cinci în cinci minute să tragi apa... Zgomotele astfel reunite ar putea să-l inspire poate pe vreun creator de muzică nonsuprasaturnistă, dar nu pe mine, o, Zeus ! Dar, ia stai, prezența dumitale nu se datorează zvonului că aș fi cumva... ?

— O, nu, nu ! Tot ce spui dumneata e foarte interesant. Și, la rîndu-mi, îți mulțumesc că ai acceptat prezența mea. Am venit mînat de prietenia caldă ce o nutresc pentru tine. De aceea sînt obligat să-ți atrag atenția că nu-i prea confortabilă chiuveta pe care te-ai cocoțat.

— Așa, deci crezi totuși că-s...

— Prietene, se poate, prietene, să mă înțelegi greșit ? ! Remarca n-am făcut-o decît din dorința de a te vedea așezat mai comod. La urma urmei, poți să rămîi acolo, dacă-ți face plăcere.

— Scuză-mă... Știi, se presupune că-s puțin cam... De aceea am devenit irascibil. Părerea aceasta excelentă despre starea mea mintală cred că s-a răspîndit prin bunăvoința logodnicei mele. Totul a pornit de cînd am adus de pe planeta Euridice afurisitele alea de pietre prețioase. Lipsisem cîteva luni cu ocazia acelui voiaj și, pentru că știam că iubita mea logodnică este supărată, m-am gîndit să-i fac o surpriză plăcută. Am pus prin

toată casa diamantele : erau fermecătoare. Își schimbau apele în funcție de lumină și de sunet. Nici chiar cel mai celebru poet sau pictor n-ar fi...

— Te înțeleg atît de bine ! Cred că frumoasa ta s-a bucurat enorm.

— Da... da, da ! Și iată că aceste pietre, pe care oricine le-ar fi recunoscut drept capodopere de bijuterii, s-au transformat aici, pe Pămînt, în... în niște spurcăciuni cu cap de delfin, cu trup solzos de pește, cu membrele anterioare în formă de clești, iar cele posterioare precum picioarele de broască. În ultimul timp observasem că excrescențele laterale se dezvoltă și se acoperă cu pene. În ciuda acestor transformări, pocitaniile nu-și pierduseră strălucirea lor fascinantă. La început am privit cu uimire, dar nu cu oroare, această ciudată metamorfoză. Styxinfernii aveau o mobilitate extraordinară ; îi găseam în robotul-bucătărie, în videotelexradioreceptor, în mîncare, în baie, în bibliotecă, mai ales, și în pat... Dar, crede-mă, îmi deveniseră simpatici și, pînă la urmă, am început să colaborez cu ei.

— Să... ce ?

— Să... Dar nu-i așa, amice, că începi să mă consideri...

— Ferească sfîntul ! Dar tot ce-mi relatezi e captivant. Logodnica ta...

— Odată stăteam la televizor. Se transmitea un meci de fotbal din campionatul jupiterian. Era extraordinar de captivant și-l urmăream cu sufletul la gura paharului de suc vechi de vitis vinifera. Brusc, aparatul s-a defectat. Îți închipui furia mea teribilă. M-a apucat așa, un fel, știi, în stare să...

— Ionescule, te cred pe cuvînt. Nu-i nevoie să spargi toate flacoanele...

— În sfîrșit, un styxinfern — în paranteză fie zis, nu știu de ce naiba i-am numit așa — a răsărit pe televizor ca din pămînt. I-am strigat pocitaniei să se coboare imediat că altfel îl pun într-o cratiță sub presiune și-l fierb, și-l fac cardinal, și-l mănînc cu fulgi cu tot. Se pare că a intuit starea mea și a dispărut de pe aparat. Îl căutam cu gîndul să-mi pun în aplicare amenințările, dar am observat că umblă la circuite și la lămpi foarte, foarte ciudat. Cum să-ți spun, parcă mă asigura că-mi drege defecțiunea și că treaba cu fiertura îl lasă rece. M-a lăsat — zic „m-a lăsat", c-ai să vezi ce urmează — să urmăresc restul meciului. Apoi, pe ecran, cînd tocmai mă pregăteam să admir o venusiană picantă, a apărut un styxinfern.

— Javră, am urlat, cară-te de acolo !

— Dragul meu, am niște timpane foarte sensibile...

— Cară-te, potaie, că-ți mănînc urechile ! Bineînțeles, nu s-a sinchisit nici de data aceasta, poate unde nu poseda așa ceva, ba încă a început să-mi vorbească. Iată, în rezumat, ce mi-a spus : Styxinfernii — de fapt, i-am botezat așa după crunta ceartă cu scumpa mea logodnică — sînt ființe raționale, chiar foarte inteligente. Și cu o judecată sănătoasă și perfect echilibrată. Și-au lăsat intenționat navele de zbor interastral să fie culese de mine. Știau că vor fi duse în alt sistem solar. Folosindu-se de acest ra-

ţionament simplu şi eficace, rezolvau două probleme dificile : pătrunderea mai lesnicioasă într-o altă lume şi evitarea consumului de combustibil pentru un drum.

Sosirea noastră acolo fusese şi ea dinainte stabilită. Pe Pămînt, după o perioadă de studiu oferită benevol şi involuntar de mine, şi-au *adaptat navele* la toate condiţiile specifice planetei noastre. Eu nu i-am văzut pînă atunci ; ei se află în interiorul a ceea ce am crezut că sînt nişte animale stranii. Am posibilitatea să-i cunosc, dacă sînt de acord să-mi reduc dimensiunile la ale lor. Asta înseamnă, ca să-ţi fie clar, să scad de la un metru şaptezeci şi nouă la ceva mai mult de un milimetru, cu reducerea proporţională a greutăţii. La început am stat în cumpănă, dar s-a produs discuţia în contradictoriu cu nepreţuita mea logodnică...

— Trebuie să fie foarte amuzant conţinutul acestor convorbiri...

— Nu ştiu de ce naiba te interesează amănuntele nesemnificative !

— O, nu te supăra ! Recunosc, a fost o indiscreţie.

— În concluzie, fermecătoarea mea logodnică s-a apucat într-o zi să-mi adune prietenii, tocmai cînd începusem cu ei un adevărat preţios schimb de experienţă. I-a azvîrlit într-un butoi cu apă de ploaie. I-am găsit, după căutări disperate, reveniţi în diamante. Am înţeles că-şi reluaseră forma de zbor. Şi m-am întristat din pricina asta. Mi-am închipuit că styxinfernii s-au simţit profund lezaţi de un asemenea tratament iraţional, ei care pun un atît de mare accent pe gîndirea logică.

— Dom'le, dar cu logodnica ce-ai făcut ?

— Colega, eşti cel puţin ciudat chestionîndu-mă în privinţa acestei rătăcite.

— Rătăcite ? !

— Nu-mi permit s-o caracterizez mai dur. Am căutat să-i explic despre ce este vorba. Ea însă mi-a replicat că-s... Înţelegi, nu ? Şi că fac parte din tagma aiuriţilor care văd vesela nevestelor în chip de farfurii zburătoare. Acest lucru m-a întristat şi mai mult. Mai ales că o iubeam.

— Sentimentele tale sînt de admirat. Dar ce-ai făcut...

— Styxinfernii au plecat. În perioada aceea mulţi ozenologi au înnebunit de fericire. Eu însă spumegam de necaz. Pe urmă, cînd am aflat adevărul, m-am liniştit. Tot atunci...

— ...S-a produs tragicul eveniment.

— Tragic ? De ce tragic ? Toată vina o poartă gingaşa mea logodnică. În fond, singură şi-a căutat pedeapsa exemplară pentru gestul ei necugetat şi pentru purtarea ei foarte puţin drăgăstoasă faţă de mine. Au sesizat acest lucru pînă şi styxinfernii şi cu logica lor plină de bun-simţ m-au ajutat să rezolv o problemă supărătoare, ba chiar s-o lichidez practic.

— Nenorocitule, ţi-ai ucis logodnica !

— Aha, pentru asta ai venit deci ! Deci şi tu dai crezare zvonurilor tîmpite că aş fi...

— Te somez, Ionescule, să-mi dai toate amănuntele. Altfel...

— Altfel... Degeaba, dragul meu, tot nu m-ai crede ! N-am cum să ţi-o mai prezint pe iubita mea. Ştiu că mi-ai rezervat un

loc într-o vilă foarte liniştită. Şi o cămaşă lungă, pe gratis. Noroc că, datorită styxinfernilor, a căror faptă la început am condamnat-o, am posibilitatea să plec. Poate te-aş fi luat şi pe tine, dar nici tu nu crezi în povestea cu styxinfernii. Vezi diamantul acesta ? În el se află logodnica mea. Acum mă duc.

— Sub ochii mei, stimatul şi distinsul meu doctor Ionescu a început să-şi reducă vertiginos dimensiunile. Căutam să-l reţin, dar se micşora fulgerător, îmi aluneca printre degete. Nu l-am mai putut zări. Am vrut să prind diamantul şi m-am ales cu degetele fripte. Obiectul acela strălucitor s-a înălţat grabnic, a descris o spirală şi a dispărut pe uşă. Am alergat după el fără să-l pot captura. Îndată ce a trecut de fereastră, mi s-a părut că-şi măreşte dimensiunile la volumul unui disc de sport. Era ca un diamant, dar uriaş, cu ape orbitoare. A staţionat o fracţiune de secundă. După aceasta a pornit brusc. Şi a dispărut definitiv... Dar de ce mă priviţi aşa ? Vă rog, nu credeţi cumva că aş fi... ? Şi că cele relatate sînt halucinaţii ?

— Oh, nu, nu. Dar, dragul meu asistent, parcă mi-ai cerut cîteva zile libere. Uite, îţi aprob două săptămîni. Dar, pe Esculap, ce-i porcăria asta de pe biroul meu ? !

— Este..., vă rog să-mi iertaţi bîiguiala, este un styxinfern. Poate chiar acela în care s-a îmbarcat colegul şi pacientul nostru.

— Sub ochii mei, stimate profesor doctor, pe birou a început să se deplaseze arătarea aceea care, de fapt, era o astronavă. Dar, vă rog, de ce mă priviţi aşa ? Nu cumva credeţi că, stînd printre pacienţii noştri...

— Cum poţi să crezi aşa ceva, doctore ? ! Evident, vom studia cele relatate de dumneata. Te rog să-mi reaminteşti cînd ţi-ai programat concediul. Sîntem destul de ocupaţi cu cercetările, dar, pentru dumneata, unul dintre cei mai valoroşi şi preţioşi colaboratori, l-am putea restabili la o dată mai apropiată. Poate chiar de mîine, ce zici ? Dar, pe cupa cu venin esculapică, ce-i cu... ?

CONSTANTIN SĂPLĂCAN

S-a născut la 14 noiembrie 1954 în Dej.

Elev în clasa a XII-a, secția umană, a liceului „Andrei Mureșanu", își vede pentru prima oară publicată o povestire (publicată și menționată în același timp !).

Redspațiumul

de CONSTANTIN SĂPLĂCAN

— DEJ —

I. PRETENȚII, DEOCAMDATĂ ABSURDĂ (adică un vis !) :

„În lecția de astăzi o să vorbim despre rolul artei în transformarea conștiinței sociale. Aș vrea să vă dau exemplul pe care îl cred cel mai concludent, povestirea «Redspațiumul».

E o povestire științifico-fantastică.

Îmi permit să fac aici o paranteză, amintind că în epoca în care apăruse povestirea, genul «science-fiction» era (de necrezut !) tratat de mulți ca „o cenușăreasă ce trebuie izgonită din templul artei" — de aceea unii critici consideră povestirea drept un moment important în lupta pentru emanciparea acestui «gen minor».

În fine, datorită unei popularități greu de înțeles, povestirea dezlănțuise profunde transformări în conștiința socială Încercind să descifrez mecanismul intim al acestei proze, am tras citeva concluzii :

— pe mulți i-a frapat la acest autor stilul său barbar, maniera (nefirească pentru acele timpuri) de a se autoelogia; eu socot asta o formulă voit șocantă ce vrea să înfiereze unele tendințe grandomane :

— unii au văzut o temă nouă în literatura s.f., și anume : reductibilitatea spațială ;

— alții s-au agățat de acel teribil P.S. final ;

— cițiva «au intuit» fiorul emoțional — specific uman pe care încearcă să-l comunice povestirea.

Tema povestirii ? Un arhetip : sfirșitul posibil al propriei planete. Cauza sfirșitului ? Tot ceea ce poate dezgusta un om (pe acel necunoscut «stăpin al lumii»). Și pentru că un om poate fi dezgustat și de

un genocid și de o «simplă» meschinărie, oamenii au renunțat (pare paradoxal, dar acesta este cuvîntul !) la genocide și la meschinării. De ce ? Dacă coliziunea unor lumi îndepărtate preocupă numai pe astrofizicieni, sfîrșitul Pămîntului (sfîrșit de care am putea fi direct vinovați) dă de gîndit chiar celor «săraci cu duhul». Personal cred..."

FRAGMENT DINTR-O LECȚIE (dorită) DIN ANUL 2051.

II. 1

Mi s-a oferit ca ghid. Contracost, desigur : Am luat împreună supeul într-un local obscur. Masa fu stropită poate prea din belșug cu vin. Și vinul, zice-se, dezleagă limbile. Astfel m-am pomenit ascultînd povestea jalnică a „stăpînului lumii". Vorbea încîlcit, dezlînat, de parcă ne-am fi cunoscut de cînd se învîrte Pămîntul :

— Am fost expatriat pentru o afacere de spionaj. Pe vremuri fusesem un funcționar eminent la N.A.S.A. Atunci am reușit să-mi construiesc redspațiumul.

Văzîndu-mi fața distorsionată de uimire mă incuie mai crunt :

— Am inventat aparatul de redus spațiul !

Oftai adînc. Sări peste nedumerirea mea și continuă într-o franțuzească stîlcită de duhul vinului :

— Am fost dintre acei a căror copilărie a fost plină de imaginare călătorii cu mașina timpului. Multă vreme m-am străduit chiar să inventez o asemenea mașină. M-am resemnat, spunîndu-mi că nivelul tehnicii actuale e neputincios în fața „ireversibilității" timpului cu toate plăsmuirile — ajunse banale — ale fantaștilor. Mă înverșunasem însă în a-i găsi acestui fenomen unul corespondent, analog. Și-l găsii în ireductibilitatea spațiului. Te-ntrebi, firește, ce-o mai fi și asta ? Închipuie-ți că ai putea reduce tot Parisul la dimensiunile acestei scrumiere în așa fel încît de aici, de la masa noastră, privind orașul-scrumieră, am putea observa tot ce se petrece în „Orașul Lumină" și, eventual, cu o lupă grozav de puternică, ne-am putea observa chiar pe noi. În momentul în care ți-ai scutura blazat țigara, deasupra orașului s-ar abate o teribilă furtună de cenușă care ar înnebuni mulți meteorologi. Dacă, scîrbit de acest local infect, ți-ar veni chef să te sinucizi l-ai putea strivi cu degetul, pierind și tu în ceea ce ziarele de dimineață ar numi „Inexplicabila catastrofă de la «Coque d'or». Mărturiile de pe prima pagină ale trecătorilor întîmplător martori ar contura imaginea unui enorm deget venit „din hăul nopții". Senzațional reportaj ar mai ieși...

Mormăii un „da" uluit.

— Ei bine, eu am inventat redspațiumul — aparatul ce face posibilă reducția spațiului pînă la scara de... (și mă zăpăci, înșirîndu-mi o cifră interminabilă). Ca lucrător la N.A.S.A. reușisem să anexez „oficial" cîtorva sateliți artificiali dispozitive pentru transmiterea imaginilor din diferite zone ale Pămîntului. Dispozitivele serveau totodată la recepționarea și amplificarea unor semnale pe care le transmiteam. La început, voisem să văd ce se petrece pe întreg Pămîntul, să am cum zic unii „o viziune de ansamblu asupra lumii". Totalitatea imaginilor ce le recepționam erau repartizate uniform pe o sferă cu diametrul de 120 cm. Aceasta era imaginea redusă. Rezultatele erau mediocre. Obținusem „o viziune de ansamblu", dar nu și „o vedere de amănunt". O metropolă, de pildă, era pe globul pămîntesc — imagine ceva mai mare decît un punct. Or, eu voiam să obțin o reducție mai accentuată...

(Vă cer anticipat scuze pentru că o să vă intoxic în continuare cu niște formule „tehniciste" pe care le consider necesare avînd în vedere spiritul povestirii.)

...Mi-a venit atunci ideea reluării detaliate a reprezentării. Mi-am împărțit sfera în zeci de zone, am coordonat-o cu un tub videocaptor extraplat de 3/2 m, reușind astfel să obțin imaginea amănunțită a oricărei zone pe baza unui efect optic folosit la ultramicroscop (mă ghiftui aici cu o digresiune despre luminarea laterală, puterea de separație și multe alte de-astea). Într-un cerc restrîns de prieteni, un student își făcu cunoscută o descoperire pe care ceilalți au luat-o în bătaie de joc : efectul holo (urmă o altă digresiune, făcătoare de migrene, despre o „teribilă descoperire rămasă neremarcată" a efectului holo — efect care consta în materializarea unei imagini tridimensionale prin crearea unui cîmp de unde care... etc., etc.). Am intuit că descoperirea era epocală, și, după două nopți de nesomn, îi găsisem o explicație complementară experimentului meu. Îmi trebuia bani ca să-mi refac instalațiile. M-am vîrît în mocirla afacerilor. A urmat nenorocirea : m-am expatriat. Mi-am cărat tot calabalîcul aici și iată-mă ajuns parizian. Reușisem să-mi refac instalațiile. Inventasem redspațiumul — aparatul ce-mi oferă posibilitatea de-a interveni în lumea noastră cea de toate zilele ca o forță supranaturală : aș putea distruge un oraș dintr-o lovitură de pumn bine plasată. Descoperirea mea implică o responsabilitate enormă. În fond sînt un OM. Nu zîmbi ! Ai uitat de Hiroșima și Nagasaki ? Orice descoperire are două fețe. Cele cîteva verificări experimentale mi-au dat emoții de nedescris. Oricare ar fi putut provoca o catastrofă. Te întrebi, firește, de ce n-am comunicat lumii științifice această descoperire. Pentru că, din nefericire, lumea e plină de iresponsabili. Te las să-ți închipui ce-ar fi dacă invenția mea ar încăpea pe mîinile cîtorva...

Pe cînd îl ascultam, îmi amintisem de un psihopat care pretindea că a descoperit o aiifie cu care ar putea să vindece toate bolile. Dar n-am zis nimic.

— Mă înfurii cîteodată din orice fleac. Poate că-ntr-o zi scîrbit...

II. 2

Mi-ar fi plăcut să cred că povestea lui n-a fost decît o fantezie dionisiacă. Aş fi vrut să categorisesc istorioara lui, în ultimă instanţă, drept un delir de descoperire asociat cu unul de persecuţie.

Dar n-a fost numai povestea. M-a dus din zid în zid la locuinţa lui. Mi-a arătat redspaţiumul. M-am bucurat ca un ţînc văzînd minunăţia aia. Am meşterit alături de el butoanele colorate. Am admirat împreună zona diurnă a Pămîntului. Apoi m-a scos afară, însoţindu-mă un timp cu nişte înjurături nespus de reuşite, pentru că, fiind curios (curiozitate imbecilă !) „să văd ce-o ieşi", aruncasem un ac de gămălie undeva în cîmpul-holo.

Spre ziuă am ajuns cu chiu cu vai la hotel. Înainte de a mă culca, un prieten, ufolog amator, mă anunţă că, undeva, în Pacific, echipajul vasului comercial „Saint Joan" a văzut „căzînd din cer" un enorm obiect zburător neidentificat. Se supără pe mine cînd i-am spus că eu sînt autorul acelui fenomen O.Z.N. Am adormit întrebîndu-mă ce-ar fi fost dacă-mi puneam verigheta undeva pe suprafaţa Pămîntului.

P.S. Cuminţiţi-vă ! Fără de războaie, fără jafuri, fără droguri...

Altfel, într-o bună zi, scîrbit de toate aceste fărădelegi, o să ne zgîlţîie. Şi ar fi sfîrşitul lumii...

UN VISĂTOR

Cronică (en passant fantastică) a șahului

de EMANUEL REICHER

XXVI.

Marele maestru al planului „de cursă lungă"

•

Personajul principal al acestui capitol este unul dintre eroii luptelor pentru campionatul mondial de şah, după reglementarea din anul 1948.

De la această dată, concursuri zonale şi interzonale au desemnat la fiecare trei ani participanţii la Turneul candidaţilor, al cărui învingător era investit challenger oficial.

Practic, jucătorul din oricare colţ al globului, indiferent de categoria de clasificare sau titlu, putea spera să parcurgă toate etapele drumului spre gloria supremă, dacă avea talentul, cunoştinţele teoretice, perseverenţa, rezistenţa fizică şi psihică necesare.*

Hotărîrea Federaţiei internaţionale a creat o emulaţie fantastică, fiind semnalul unui adevărat torent de talente pe scena marilor turnee.

Necesitatea menţinerii unei forme sportive adecvate timp îndelungat — un interval de trei ani — a dus la perfecţionarea metodelor de antrenament, astfel încît ideea de pregătire multilaterală, confirmată prin izbînzile sportive ale lui Botvinnik, a fost adoptată de cea mai mare parte dintre competitori.

Concursurile din filiera campionatului mondial au căpătat un caracter de luptă acerbă pentru calificarea în fazele superioare ale întrecerii, iar prin răsturnările spectaculoase ale clasamentelor oficiale au prilejuit momente de un rar dramatism.

Tocmai din cauza aceasta cuceritorii laurilor au fost în primul rînd aceia care, în afara calităţilor comune marilor maeştri, au dovedit capacitatea de a-şi păstra sîngele rece şi de-a se mobiliza la maximum în acele „clipe ale adevărului", cînd pot fi puse în valoare munca efectuată de-a lungul multor ani şi acumulările obţinute în miile de ore de studiu şi de antrenamente.

Unul dintre reprezentanţii de primă mărime ai acestui „val" este Vasili Smîslov.

* Cititorii noştri cunosc repetatele cazuri în care sumele fabuloase cerute drept onorariu au împiedicat justificaţi şi uneori geniali pretendenţi să-şi dispute şansele. Regulamentul din 1948 a însemnat aşadar un act ireversibil în democratizarea celei mai înalte competiţii şahiste.

S-a născut la Moscova în anul 1921, cu puțin înaintea înfrîngerii lui Lasker de către Capablanca. A învățat șah la vîrsta de șase ani de la tatăl său, jucător de categoria I-a, în vremea in care, la Buenos Aires, începea era lui Alehin.

A urmat un drum devenit clasic în șahul sovietic, perfecționîndu-și jocul la Palatul pionierilor.

În anii 1935-1936, în care Mihail Botvinnik s-a impus printre primii jucători ai lumii, elevul de 14 ani a „sărit" de la categoria a IV-a la I-a, pentru ca în 1938 să ajungă maestru, devenind lider al juniorilor sovietici și terminînd pe locul I—II în campionatul Moscovei.

Putem presupune că, asemenea lui Alehin, care încă în timpul domniei lui Lasker îl studia pe Capablanca, și tînărul Smislov, în plină glorie a lui Alehin, avea ochii ațintiți asupra lui Botvinnik? Istoria paralelă a bătăliilor dintre cele două cupluri ne îndrituiește să înclinăm spre această ipoteză.

În vreme ce lumea șahistă era preocupată de găsirea unui adversar pentru Alehin — care își luase în anul 1937 o categorică revanșă asupra lui Euwe —, iar Botvinnik își pregătea cu minuțiozitate și perseverență armele ce-l vor duce la performanțele de mai tîrziu, un adolescent roșcat, înalt, slab, cu o privire timidă și un zîmbet plin de modestie, dezlănțuia o adevărată furtună în ierarhia jucătorilor sovietici, ocupînd la o jumătate de punct de învingători (Bondarevski și Lilienthal) locul III în campionatul U.R.S.S.-1940, înaintea marilor maeștri Keres, Boleslavski și... Botvinnik!

*În 1941, la meci-turneul pentru campionatul absolut al țării * Smislov s-a clasat din nou pe locul III, de data aceasta după Botvinnik și Keres, primind la numai 20 de ani titlul de mare maestru internațional.*

Campionatul U.R.S.S. din anul 1944 a fost decis de partida directă dintre Botvinnik și Smislov și s-a terminat în favoarea celui dintîi, care a cîștigat titlul în fața tînărului său adversar.

La 25 de ani, Smislov a cunoscut deplina consacrare mondială, clasîndu-se în prima mare confruntare de după război — Groningen-1946 — pe locul III, după Botvinnik și Euwe, dar

---

* Această competiție, denumită absolută, s-a desfășurat după un regulament singular pentru campionate: primii șase clasați din cei 20 de participanți din 1940 au luptat între ei (în 1941) de-a lungul a patru ture.

înaintea tuturor marilor maeștri ai epocii și din 19 partide jucate pierzînd doar una (la învingătorul concursului)!

Locul IV în turneul de la Moscova-1947, în care din nou a pierdut o singură partidă din 15, a reprezentat o nouă afirmare a valorii sale și a decis F.I.D.E. să-l considere demn de a participa la istoricul meci-turneu Haga-Moscova (1948), de unde avea să răsară pe firmamentul eșichierului un nou astru.

Botvinnik a devenit campion mondial, iar Smislov, pe locul al II-lea, i-a depășit pe Keres, Reshevsky și Euwe. Un element tehnic important: diferența de puncte dintre primul și cel de al doilea clasat s-a datorat nu atît numărului de înfrîngeri ale fiecăruia — 2 și respectiv 3 —, ci partidelor cîștigate: 10 față de numai 6. Smîslov mai avea încă de învățat ce înseamnă a te arunca total în luptă.

În anul 1949, el a cîștigat campionatul U.R.S.S. împreună cu Bronștein, cre însă îl va întrece un an mai tîrziu în turneul candidaților, devenind challenger oficial. După cum se știe, Bronștein a avut o comportare extraordinară în întîlnirea sa cu Botvinnik, a condus cu un punct înaintea ultimelor două partide, dar nu și-a putut birui adversarul, cu care a terminat la egalitate.

*Smîslov a jucat la București, în turneul din anul 1953, și a ocupat locul III, după Toluș și Petrosian * de semnalat debutul internațional al tînărului de 16 ani, Boris Spasski, clasat pe locul IV-VI. În același an, Smislov a ieșit învingător în primul turneu al candidaților (de la Zürich) cu două puncte avans față de Bronștein, Keres și Reshevsky, situați pe locurile II-IV; un amănunt revelator: din 28 de partide n-a pierdut decît una (la Kotov)! În urma acestui tur de forță, el a primit dreptul de a se întîlni în meci cu Botvinnik.*

Disputa a avut loc un an mai tîrziu și a început cu un start slab al challengerului: o jumătate de punct din primele patru partide. Apoi, după o revenire fantastică, a egalat scorul: 6-6. Cîștigînd însă în rundele 15-16, campionul s-a detașat din nou și tot ceea ce a mai putut realiza celălalt a fost să recupereze handicapul în penultimul joc. Meciul s-a terminat cu rezultatul de 12 : 12, dar forța de impact a lui Smislov a sugerat tuturora ideea că lupta dintre cei doi ași nu se terminase aici.

Într-adevăr, Smislov a cîștigat în 1956 și cel de-al doilea turneu al candidaților după ce anticipase aceasta printr-o triplă victorie: la Hastings (1954—1955), împreună cu Keres, la campionatul U.R.S.S.-1955, împreună cu Gheller, și la Zagreb — 1955.

Înaintea confruntării lor din anul 1957, cei doi rivali s-au întîlnit cu prilejul marelui turneu de la Moscova-1956, dar episodul are darul să întrețină suspensul: egalitate pe locul I—II și remiză în partida directă.

Cel de-al doilea meci pentru titlu dintre Botvinnik și Smîslov a purtat amprenta combativității tenacelui pretendent. În jocul său, s-au vădit, mai mult decît în alte dăți, angajarea to-

* Încă din acea vreme o partidă cu Smislov era un teribil examen șahist, iar autorul acestei cronici este onorat de remiza obținută atunci, după ce de-o parte și de cealaltă au fost dejucate capcane ingenioase.

tală în majoritatea partidelor, curajul de a risca în scopul obținerii unor șanse sporite și o exactă intuire a punctelor slabe din edificiul lui Botvinnik, inextricabil pînă atunci. Desfășurarea întîlnirii a prezentat o frapantă asemănare cu un memorabil eveniment consumat exact cu trei decenii înainte: duelul Capablanca-Alehin. Challengerii au cîștigat prima partidă, dar curînd au fost învinși de două ori. Apoi deținătorii titlului nu și-au putut păstra avantajul și, la jumătatea bătăliei, s-au văzut la rîndul lor conduși și obligați astfel să joace riscant pentru a forța egalarea, ceea ce s-a repercutat asupra jocului lor. In ambele dispute au existat momente-cheie, cînd campionii au ratat poziții favorabile datorită dificultății de a sesiza mecanismul ascuns al defensivei inamice. Invingătorii și-au manifestat superioritatea în „războiul" psihologic și teoretic, ba chiar și în domeniul socotit drept un punct forte al adversarilor: finalul de partidă. Scorul (fără a număra remizele) a fost identic: 6—3!

Punctajul general de 12½—9½ puncte (și trebuie arătat că de la partida a 13-a Botvinnik n-a mai putut cîștiga nici una pînă la sfîrșit) a consemnat triumful lui Smîslov, care a devenit cel de-al șaptelea campion oficial al lumii.

Meciul-revanșă care a avut loc un an mai tîrziu a demonstrat extraordinara capacitate a lui Botvinnik de a se adapta oricărui adversar și de a alege antidotul potrivit în fiecare caz. Smîslov s-a arătat nesigur în elaborarea structurilor defensive.

Ziariștii au susținut că această întîlnire a fost decisă de la începutul ei: după trei partide, scorul era 3:0 pentru Botvinnik; dar specialiștii și-au amintit că și în 1954 diferența a fost de trei puncte după runda a patra și totuși, pînă la urmă, Smîlsov a egalat. De data aceasta cel care a dovedit un plus de dîrzenie, rezistență și precizie a fost totuși Botvinnik.

Rezultatul final: 12½—10½ puncte, și Smîslov a cedat titlul pe care îl stăpînise numai un an de zile.

Odată cu clasarea pe locul IV la cel de al treilea turneu al candidaților (din 1959), el a pierdut contactul cu lupta directă pentru titlul suprem, deși a rămas necontenit unul dintre protagoniștii marilor competiții internaționale.

Palmaresul său este elocvent pentru rangul său în elita șahului mondial: locurile II—III la Mar del Plata — 1962 și la Hastings (1962—1963); locul I la Moscova—1963; I—IV la Amsterdam—1964; locul I la Havana-1965; la Mar del Plata—1966, la Polanica-Zdroj—1967; II la Monte Carlo—1967; II—IV la Moscova—1967; III la Havana — 1967; II—III la Palma de Mallorca—1967; I la Hastings—1968; I—II la Monte Carlo—1969; II—V, după Fischer, la Rovinje-Zagreb—1970; III, după Karpov și Stein, la Memorialul Alehin—1971 și II—III la Las Palmas—1972.

La începutul carierei lui, Smîslov a avut un stil pur combinativ, dominat de tendința de a ataca și de a construi poziții „pe muchie de cuțit", în care puterea de calcul îl făcea superior rivalilor săi. Odată cu creș-

terea experienței de turneu, într-o aspră confruntare cu cele mai variate stiluri, concepția lui a evoluat spre un echilibru între factorul tactic și cel pozițional. Nu putem totuși afirma cu certitudine că a ajuns un jucător integral (chiar în perioada deplinei sale maturizări), deoarece în personalitatea lui Smislov predomină harul manevrelor bogate în subtilități. Structuri venite de departe — încă de la Steinitz, impregnate cu ideile lui Réti și Nimzovici despre frînarea acțiunilor inamice — au fost transfigurate în configurații cu însușiri enigmatice, dinamizate de motorul inițiativei poziționale. Mi se pare evidentă filiația jocului său din acela al lui Rubinstein, care a susținut că „tensiunea datorită interacțiunii pionilor adverși aflați în contact determină transformările pozițiilor, din deschidere pînă în final". Smislov a realizat în condiții superioare „puntea logică" cerută de premergătorul său, adică acel plan îndepărtat, acea „cursă lungă", ce leagă debutul partidei de ultimele ei faze. În afară de acele dispute terminate în atac de mat sau printr-o combinație cu cîștig decisiv de material, analiza descoperă rafinate stratageme prin care Smislov își exploatează permanent avantajul într-un mod atît de greu de înțeles de adversari și, uneori, dificil de explicat de însuși marele urmaș al prometeilor. Într-adevăr, acest mister provine nu numai din profunzimea structurilor de calculat, ci mai ales din caracterul lor bizar, Smislov avînd darul de a inventa poziții complicate, dirijate de legi al căror secret aparține viitorului.

*Ajunși la finele acestui capitol, ne putem pune întrebarea : există o „școală" legată de numele celui de-al șaptelea campion mondial? Aparent Smîslov este singurul lider fără discipoli, nici un mare jucător nerevendicîndu-l încă drept magistru. Dar asemenea lui Manet care, păstrîndu-și formația clasică, a deschis drum impresionismului, Smîslov, deși titan al unei epoci integraliste *, a produs, datorită fantasticei încărcături explozive a structurilor lui, o mutație în viziunea tradițională, ceea ce a înlesnit apariția unor genii atît de deosebite de el, dar și între ei, ca Tal și Petrosian.*

---

* Cronica noastră a consemnat pînă acum patru asemenea perioade ; ele sînt reprezentate de Morphy, Lasker, Alehin și Botvinnik.

În curînd emisiuni SF românești pe micul ecran?

Cu prilejul ședinței din martie a.c. „Cenaclul marțienilor" a fost *informat despre intențiile* televiziunii de a sprijini crearea unor piese de teatru SF în vederea prezentării lor pe micul ecran.

Salutăm această inițiativă, dorind cît mai grabnica ei transformare în realitate.

Nu este exclus ca unii să-și exprime scepticismul, gîndindu-se la aproape totala noastră lipsă de experiență în acest domeniu, la unele eșecuri înregistrate de o serie de cineaști străini, la dificultatea de a *transpune în teatru* lumea prodigioasă a viitorului. Ne încurajează totuși faptul că, în deja bogata literatură românească de science-fiction, există destule povestiri excelente care ar putea fi ecranizate, că avem la dispoziție chiar cîteva piese de *teatru SF (semnate de Horia* Lovinescu, Vasile Nicorovici, Horia Aramă, Romulus Dinu ș.a.), că televiziunea noastră dovedește prin unele emisiuni „neanticipative" promițătoare resurse de măiestrie tehnică.

Tocmai pentru a netezi calea de la frumoasele intenții la exigenta realitate, socotim că ar avea un rol important o dezbatere teoretică, legată de anumite recente pelicule de anticipație. O atenție specială am acordat-o filmului „Solaris" realizat de un mare regizor, dar primit de presă cu un spectru apreciativ ce a mers de la critica dirimantă (vezi „Săptămîna" nr. 131/1973) pînă la atribuirea calificativului de „capodoperă" (D. I. Suchianu în „România literară" nr. 24/1973).

A.R.

Omul și progresul

de E. ARAB-OGLÎ
(U.R.S.S.)

ROMANUL LUI STANISLAW LEM este o apariție ieșită din comun, aș zice chiar rară după sațietatea problematicii filozofice în literatura științifico-fantastică. Și ca orice lucrare realmente de talent, care atinge diverse laturi ale vieții omului, romanul poate fi citit și interpretat în fel și chip. Și aceasta este o calitate a lui...

A. Tarkovski este un artist original și, în chip firesc, romanul lui Lem a devenit pentru el o bază de reflecții asupra problemelor care se ridică în fața noastră azi... În definitiv, literatura fantastică urmărește nu atît să prevadă viitorul, cît să înțeleagă în spirit *creator prezentul, prin prisma* viitorului. Să nu uităm că între *film și roman e o distanță de zece ani*, ceea ce e mult pentru lumea noastră, care se schimbă atît de repede. În acest deceniu, în lume s-au produs evenimente ce ne fac să privim lumea înconjurătoare și activitatea socială a oamenilor oarecum cu alți ochi decît o făcea Stanislaw Lem. Atunci cînd acesta și-a scris cartea, nu se punea atît de acut, bunăoară, problema unei crize ecologice, a unor posibile consecințe negative ale progresului tehnic, consecințe nu numai de ordin moral (deși și ele extrem de im*portante), dar profund sociale*, care afectează nu mediul restrîns al oamenilor de știință, ci pe toți oamenii planetei. Pe atunci nu era atît de alarmantă nici poluarea mediului. Ce-i drept, nu lipsesc nici extremismele. Iată, în acest moment, țap ispășitor este automobilul... Dar să admitem (e barbar, desigur) că automobilul *a fost desființat și, în orașe, toate funcțiile de transport și le-au* asumat caii. Vă închipuiți ce număr imens de cai ar trebui să avem la dispoziție și cum ar fi atmosfera orașelor ! Nu, omenirea nu suferă dintr-un exces, ci dintr-o insuficiență de tehnică, nu de colosalul volum al cunoașterii, ci de *golurile din ea. Aici, anume*, stă una dintre cauzele care fac ca omul să nu poată încă reglementa pe deplin urmările descoperirilor și ale invențiilor.

În prezent, în occident, în rîndurile intelectualității cu vederi radicale este foarte răspîndită tehnofobia, care aruncă asupra științei și tehnicii responsabilitatea pentru abuzul de „progres“ în condițiile unei societăți antagoniste. Adepții acestor concepții opun culturii raționaliste și tehnologice, dominante în epoca noastră, opun așa-zisului scientism, pe care îl învinuiesc de toate păcatele, un fel de „contracultură“ antitehnologică și irațională, chemată să resuscite umanismul. Contrapunerea științ-

ței și umanismului, a tehnologiei și moralității e nu numai naivă, ci și inconsistentă, iar, în ultimă instanță, și antiumană. Renunțarea la realizările științei și ale tehnicii ar însemna totodată și abdicarea de la idealurile sociale, de la împlinirea într-un viitor predictibil a bunăstării materiale a maselor largi, a creșterii timpului liber și a dezvoltării multilaterale a personalității, care sînt de neconceput fără o sporire impetuoasă a cunoștințelor noastre, a inovațiilor tehnologice și fără o creștere a productivității muncii. Adevăratul umanism este inseparabil de revoluția tehnico-științifică.

Da, astăzi, cînd această revoluție a devenit realitate, vedem mai limpede că progresul tehnic nu e chiar atît de univoc cum ni se părea odinioară. Cîte unii, e drept, în naivitatea lor, își mai închipuie că progresul tehnico-științific poate fi dirijat într-o singură direcție: cea de care avem nevoie, că pot fii încurajate numai acele descoperiri care aduc categoric binele și pot fi împiedicate cele ce ar avea consecințe negative. Dar aceasta constituie o eroare profundă. Asemenea reprezentări fac parte mai degrabă din categoria bunelor intenții decît a progresului real. De regulă, consecințele negative și pozitive ale descoperirilor științifice și ale cuceririlor tehnice sînt cele două fațete ale uneia și aceleiași medalii. Ca dovadă, ne putem referi la un singur exemplu: orice medicament este într-o măsură sau alta toxic... Așadar, ceea ce se cere este să ne învățăm să prevedem consecințele pozitive și negative, să le punem pe acestea din urmă sub controlul omului, să le compensăm într-o anumită măsură.

Tocmai aici se pune cu toată tăria problema responsabilității morale și sociale a savantului și a științei pentru destinele omenirii. Această problemă, cred eu, l-a interesat pe Lem, și nu mai puțin pe Tarkovski. În jurul ei se înnoadă conflictul dramatic de bază...

Ei bine, aici se fac simțiți cei zece ani care despart romanul „Solaris“ de film. Superba estacadă, tablourile nocturne ale orașului, goana automobilelor, sclipitul semifantastic al luminilor — toate acestea, ne spune A. Tarkovski, sînt puțin pentru viitor. Așa cum pentru el este insuficientă și stația cosmică excelent utilată. Nu întîmplător filmul începe cu un prolog liric — tablouri ale splendidei naturi terestre: un parc bătrîn, un iaz năpădit de mîl, o luncă, un cal, o ploaie. Toate acestea sînt oarecum trenante, dar ideea regizorului este clară: într-un secol al tehnicii, care tinde spre „depersonalizarea“ omului, el vrea să amintească de valorile umane esențiale. Pornind de-aici își construiește Tarkovski concepția despre viitor, vizibil diferită de cea pe care ne-a oferit-o Lem. Viitorul este frumusețea și bogăția Pămîntului plus progresul tehnic. Nu există progres fără sacrificii, dar nu toate sacrificiile sînt îndreptățite, chiar și în numele progresului.

Iată de ce lui Tarkovski nu-i convine drumul pe care e dispus să pășească Sartorius: pierzîndu-și speranța de a putea găsi o cale de contact cu Oceanul, Sartorius propune ca Oceanul

de pe Solaris să fie supus unei dure radiaţii radioactive. Cunoaştere cu orice preţ! Cît despre frămîntările spirituale şi morale, acestea n-au nici o contingenţă cu opera, şi de aceea nu trebuie luate în seamă — iată filozofia acestui savant. Procesul cunoaşterii lumii înconjurătoare este incompatibil cu activitatea unui fanatic, gata să distrugă ceea ce nu poate să înţeleagă. Astfel de savanţi amintesc mai degrabă de inchizitorii evului mediu, care îi *smulgeau acuzatului mărturisiri prin torturi. Atît numai că asta* se face nu în numele lui Dumnezeu, ci pentru ştiinţa pe care o divinizăm; în rolul de acuzat apare natura, iar uneltele de tortură sînt incomparabil mai puternice şi mai rafinate, şi ca atare mai periculoase, inclusiv şi pentru omenirea însăşi.

Respingînd o astfel de soluţie pur „tehnocratică", inumană a problemei, A. Tarkovski oferă o soluţie proprie. Aici se vădeşte *structura emoţională a filmului. Autorii lui apelează, într-o mă*sură mult mai mare (indeosebi în partea a doua) decît a făcut-o Lem, la sentimentele omeneşti. Conflictul central — dacă oamenii vor şti să stabilească contactul cu planeta Solaris — este soluţionat în film nu atît pe cale ştiinţifico-logică sau ştiinţifico-experimentală, cît pe cale emoţională. Iată de ce Kelvin, psiholog social de profesie, ne este înfăţişat nu atît în calitatea sa *„savantă", ci pur şi simplu în cea de om. Disputa lui cu Sartorius* este o ciocnire nu a unor idei ştiinţifice, ci a unor concepţii diferite despre viaţă. Kelvin respinge indiscutabil metodele antiumane, extremiste ale colegului său.

De ce izbutesc locuitorii staţiei să dibuiască posibilitatea unui contact cu Oceanul? Pentru că Oceanul a înţeles capacitatea omului de a iubi, capacitate care învinge pornirile egoiste, şi i-a venit, ca să zicem aşa, în întîmpinare. Aceasta ar fi o interpretare mult prea plată a finalului filmului, dar anumite temeiuri pentru ea există. Să spunem că insula care apare pe suprafaţa Oceanului prea seamănă cu o căsuţă de basm din turtă dulce. Şi totuşi nu e cazul să reducem lucrurile la relaţiile banale cu Oceanul. Ideea, subliniată mai ales în final, poate fi, cred eu, formulată cam aşa (îmi dau seama că această formulă, ca şi oricare alta, simplifică conţinutul filmului): nici ştiinţa, ea însăşi, nici activitatea oamenilor în genere, inclusiv a oamenilor de ştiinţă, nu pot să se limiteze numai la sfera raţională, ele trebuie neapărat animate de un sentiment omenesc, viu, de responsabilitate morală pentru cele făcute. Şi în epoca unui vertiginos progres tehnico-ştiinţific, aşa cum ni se înfăţişează nouă viitorul, omul este obligat nu numai să păstreze tot universul trăirilor sale, ci şi să-l îmbogăţească moral.

Ei bine, cum apare acest om al viitorului, cum ni se înfăţişează moralitatea şi etica lui în filmul „Solaris"? Trebuie spus că în literatura ştiinţifico-fantastică, mai ales atunci cînd este vorba de un viitor îndepărtat, în cărţi acţionează mult prea des nu oameni vii, ci un fel de reprezentanţi abstracţi ai omenirii în genere. Din fericire, în „Solaris" lucrurile stau altfel. Oricît ar *părea de paradoxal, omul, ca individualitate, ca personalitate,* se

manifestă deosebit de clar în comparaţie cu Oceanul (acesta ne interesează, desigur, înainte de toate, nu prin el însuşi şi nu pentru că „solaristica e în impas"). Şi nu este vorba numai de faptul că el slujeşte într-o oarecare măsură ca o oglindă în care oamenii se văd cu toate însuşirile şi neajunsurile lor hipertrofiate.

Ce este Oceanul ? Este o materie înzestrată cu raţiune, lipsită de individualitate. Cu o astfel de materie raţională, neindividualizată se ciocneşte o altă materie raţională, terestră, întruchipată în individ. Eu am impresia că conflictul dintre oameni şi Solaris este în multe privinţe generat nu doar de faptul că oamenii nu sînt în stare să cunoască această materie raţională, de o structură principial alta şi, ca atare, care raţionează principial altfel (deşi se întîmplă şi asta), nu numai pentru că ea le e străină, ci şi pentru că această materie raţională există — spre deosebire de cea terestră — într-o asemenea formă sintetizată şi, deci, „neemoţională". Să ne amintim, fiindcă a venit vorba, că şi azi există pe Pămînt destule teorii (de exemplu, aşa-zisa teorie „organică") ce propun drept ideal social o organizare a societăţii asemănătoare aceluiaşi Solaris ; în condiţiile unei astfel de structuri sociale, omul ar fi copleşit de masa depersonalizată, mult mai uşor de condus decît o societate alcătuită din personalităţi cu un înalt grad de dezvoltare, cu un sentiment acut al demnităţii proprii.

A turna un film ştiinţifico-fantastic — şi după forma sa, „Solaris" aparţine acestui gen — este o treabă extrem de complicată. Cele mai multe dintre filmele cu această temă pe care le-am văzut, atît autohtone cît şi străine, sînt (cu foarte rare excepţii — „Ultimul ţărm", „Planeta maimuţelor") extrem de neizbutite, deoarece sînt orientate spre conştiinţa medie, de consum. Există şi în „Solaris" momente de acest gen : descriptivitate excesivă, lungiri ; pe alocuri, realizatorii lui pierd simţul măsurii şi al gustului... Vreau însă să închei cu ceea ce am început : filmul „Solaris" atinge probleme din cele mai serioase ale vieţii din zilele noastre, el ne aminteşte cu limbajul cinematografiei cît de grea este calea cunoaşterii, cîte conflicte comportă ea.

Între sentiment și rațiune

de ANA BARBARA REBEGEA

*DISCUȚIILE APRINSE ȘI CONTRADICTORII purtate pe marginea filmului sînt, în fond, semnul interesului stîrnit de „Solaris" sub dublul aspect al conținutului și al formei sale, mai cu seamă că ecranizarea unuia dintre cele mai bune romane s. f. din ultimele decenii prilejuiește fericita întîlnire, pe plan artistic, între un mare scriitor — polonezul Stanislaw Lem — și un mare regizor — sovieticul Andrei Tarkovski *.*

Pentru prima dată se prezintă la noi o operă aparținînd genului științifico-fantastic, realizată într-o manieră diferită de tot ceea ce publicul a putut viziona pînă acum ; și am impresia că de aici izvorăsc și divergențele în interpretări și aprecieri, cu atît mai justificate, într-un fel, cu cît și romanul și filmul au constituit, la vremea lor, argumentele unor „polemici" ale autorilor : prin crearea oceanului gînditor, Lem se opunea ipotezei că toate ființele raționale, indiferent din ce planetă provin, trebuie cu necesitate să aibă înfățișarea pămîntenilor, iar prin realizarea într-o anumită factură a traspunerii pe peliculă a romanului, Tarkovski a ținut, se pare, să dea o replică filmului regizat de Stanley Kubrik „2001. O odisee spațială".

Toate acestea sînt argumente care îndeamnă la a judeca producția sovieticilor în cadrul unui context mai larg și a cumpăni de pe aceste poziții valoarea ei.

În primul rînd, faptul că scenariștii (Friederich Gorenstein și A. Tarkovski) nu au respectat ad litteram *cartea de la care au pornit nu mi se pare că aduce un prejudiciu ecranizării, ci, dimpotrivă, îi îmbogățește sensurile, fără a contrazice filonul filozofic al operei literare. Pentru că darul făcut de Ocean, în final, lui Kris Kelvin (casa și grădina părintească) nu înseamnă de fel, cum s-a reproșat, că strania ființă cugetătoare a stabilit sau va stabili un*

---

* Cf. „O discuție despre om, știință și etică", *Colecția p. ș.f.* nr. 440 ; D. I. Suchianu, „Solaris", *România literară* nr. 24/1973 ; Romulus Rusan, „În căutarea oglinzii", *Luceafărul* nr. 23/1973 ; Gelu Ionescu, „Solaris", *Cinema* nr. 6/1973 ; Radu Georgescu, „Solaris", *Săptămîna* nr. 131/1973 ; Andrei Cătălin Băleanu, „Solaris sau drumul științei către poezie", *Flacăra* nr. 27/1973.

*contact de ordin intelectual cu civilizația terestră. Este numai împlinirea unei legături afective între pămînteni și locuitorul lui Solaris, legătură provocată și pînă atunci de Ocean, dar care începe să se realizeze abia din momentul cînd Kris o acceptă și o declară ca soție pe dublura iubitei sale moarte — Harey. Că lucrurile stau într-adevăr așa ne-o dovedește tot șirul de întîmplări petrecute pe stația orbitală: părăginirea instalațiilor tehnice, semnificînd neputința stabilirii pe această cale a contactului, materializarea amintirii despre ființele cele mai îndrăgite de cercetători, porunca imperioasă a Oceanului ca „oaspeții" să nu se despartă nici un moment de oameni etc. Urmează apoi o replică-cheie a lui Kelvin, în lumina căreia respectivul final se justifică și se încheagă: *Te iubesc, *i se adresează el creierului gigantic de dincolo de hublourile stației,* dar nu poți iubi decît ceea ce ai putea pierde, ceea ce-i amenințat cu dispariția, ceea ce necesită ocrotire. *Și, astfel, ca să-l țină pe psiholog alături de sine, omul de pe Solaris îi restituie omului de pe Terra universul copilăriei și imaginea tatălui înțelept și bătrîn, aflat acasă în pragul morții. Este o dovadă de primire a schimbului și de recunoștință felul în care Kris îngenunchează în fața personificării însăși a Oceanului, în vreme ce de pe acoperișul casei născute din valuri, apa se mai scurge încă. Tarkovski reușește să ne comunice, dezvoltată în această secvență tulburătoare, intenția abia schițată de Lem: în roman, Oceanul întinde spre om un fel de mînă pe care Kelvin nu o poate atinge; în film, mărind fiorul tragic al distanței de nestrăbătut care îi separă, Oceanul rămîne lîngă Kris într-o replică de profundă semnificație omenească, dar la fel de străină. Și totuși, și într-un caz și în celălalt, există o punte de legătură între cele două ființe iremediabil despărțite: sentimentul umanității.*

În al doilea rînd, lipsa „elementelor de recuzită" s. f. în desfășurarea acțiunii propriu-zise contribuie, pe plan dramaturgic, la apariția unui dublu efect: pe de o parte, plasarea întregului centru de greutate al tramei în zona comportamentului și a evoluției eroilor, pe de alta, o sensibilă coborîre în timp a parabolei către zilele noastre. Păstrînd datele fundamentale ale story-ului științifico-fantastic, „Solaris" rămîne astfel un film cu foarte densă încărcătură psihologică — obsesivă, atotstăpînitoare — realizată în maniera marilor tradiții ale literaturii ruse (pe bună dreptate, cronicarii au făcut trimiteri la Dostoievski și Cehov). Prin evitarea „atmosferei de epocă", Tarkovski săvîrșește intenționate anacronisme, urmînd parcă să ne spună că adevăratele cuceriri ale lumii viitorului vor fi cele de ordin spiritual, apte să-l transforme pe om însuși într-un instrument de investigare, foarte nuanțat și bogat în posibilități. De aici rezultă trăsăturile specifice acțiunii filmului: legătura afectivă cu Pămîntul a personajelor le ajută nemijlocit acestora să stabilească acel prim și poate unic contact cu Oceanul, oferindu-i totodată celui din urmă o poartă spre înțe-

legerea aspirațiilor omenirii de atunci (cu nimic diferențiate de acelea ale contemporanilor noștri): Noi nu încercăm să cucerim cosmosul — *spune Sartorius în antologica secvență a sărbătoririi zilei sale de naștere* —, ci să extindem Pămîntul pînă la granițele universului ; nu dorim să întîlnim altfel de ființe, ci o oglindă care să ne reflecte propriul chip ; omul are nevoie de om.

„Opoziția" cu filmul lui Kubrik pornește, cred eu, în primul rînd, de la aceste caracteristici. Subiectele celor două opere sînt în linii mari asemănătoare : sosirea și instalarea pămîntenilor în alte lumi, cu care ei nu pot stabili însă o comunicare totală. Asemănătoare sînt și unele elemente ale realizării cinematografice (ilustrația muzicală, de exemplu, se reduce la reluarea unei singure bucăți orchestrale — coralul și fuga de Bach și, respectiv, valsul „Dunărea albastră" de Strauss). Dar similitudinile se opresc aici. În „Odiseea spațială" omenirea ajunsă în faza zborurilor cosmice s-a desprins sufletește de Pămînt. Ea visează cucerirea efectivă a spațiului, și nu prin eforturi colective, ci prin activitatea dirijată a unor grupuri restrînse, înconjurînd descoperirile importante cu cel mai strict secret. Cea mai mare parte a filmului, constituită într-un excelent documentar anticipativ de astronavigație, descrie, pînă la detalii, universul tehnic al viitorului. În același timp însă, dacă-mi e îngăduită folosirea unui termen din psihologie, oamenii lui Kubrik sînt niște „introvertiți", în sensul că adevăratele confruntări se nasc și rămîn aproape exclusiv în lumea lor, fără rezonanță în contactul cu lumea din afară (lume care trimisese pe Pămînt, în vremea preistoriei noastre, enigmaticul obelisc, capabil — o lasă filmul să se înțeleagă — a trezi sîmburele rațiunii în hominienii sălbatici ce populau pe atunci planeta). În fond, nici contradicția tragică dintre membrii expediției „Jupiter" și computerul ultraperfecționat, conducător al astronavei, nu aparține altei sfere decît cea a umanității terestre. În „Solaris", dimpotrivă, avem de-a face cu o „extravertire" a acțiunii, apelul Oceanului la experiența de viață pămînteană a cercetătorilor fiind dictat de necesitatea găsirii unei căi de pătrundere în universul lor afectiv. Și, în sfîrșit, diferențe apar și în destinele celor două personaje, care ajung să înfrîngă piedicile din calea contactului : pe cînd Kris Kelvin va rămîne, probabil, alături de Ocean, David, eroul „Odiseei spațiale", după fantastica peregrinare pînă în lumea îndepărtată care a creat obeliscul-mesaj (cuvîntul odisee *putînd fi interpretat și ca o „întoarcere acasă" a rațiunii dedublate pe alte meleaguri), își duce acolo viața solitară într-un somptuos decor pămîntean (de secol XVIII), creat pentru el, într-un loc în care timpul și spațiul sînt altfel structurate decît în sectorul nostru de univers ; dar înainte de moarte cere să fie trimis înapoi, la ai săi.*

Ar fi dificilă și, consider eu, improprie încercarea de a se stabili superioritatea unuia dintre aceste filme asupra celuilalt. Important este faptul că ambele pelicule, prin reușita lor incontestabilă, dovedesc marile posibilități ale genului științifico-fantastic de a

dezbate, cu depline şanse de reuşită, problemele majore ale lumii zilelor noastre, cu adînci implicaţii de ordin social, etic, filozofic. Diversitatea de stiluri şi maniere de abordare — în cazul de faţă bazate pe preponderenţa fie a sentimentelor, fie a raţiunii — nu face decît să sublinieze vitalitatea şi mereu crescînda actualitate a acestui gen.

De aceea, mi se pare cu atît mai de neînţeles lipsa de perspicacitate în interpretarea elementelor de science-fiction şi chiar atitudinea unora dintre cei care şi-au expus în presă opiniile despre „Solaris". Deşi convinşi de frumuseţea şi adevărul filmului, mulţi dintre ei au eludat ori au alienat sensurile acestuia: două cronici apărute la noi menţionează, de pildă, că, în final, Kris Kelvin s-ar fi reîntors pe Pămînt; altele două vorbesc despre opoziţia Oceanului la încercările pămîntenilor de a stabili contactul comunicării; în sfîrşit, cineva explică urmărirea necontenită a cercetătorilor de către întrupările amintirilor lor prin aceea că „oaspeţii" de pe staţie ar muri (sic!) dacă oamenii nu-i iau în seamă etc. Se ajunge chiar să se conteste apartenenţa filmului la fantasticul ştiinţific, motivîndu-se afirmaţia, în mod paradoxal, tocmai prin calităţile deosebite ale ecranizării. O dovadă în plus, dacă mai era nevoie, a nereceptivităţii la gen a criticii şi a necesităţii, de mult resimţite, a unor clarificări teoretice asupra science-fiction-ului*.

* Vezi şi părerile exprimate despre gen în Secolul 20 nr. 4/1973.

Da, Andrei Tarkovski!

de ATANASIE TOMA

N-am citit cartea lui Stanislaw Lem. Am văzut însă filmul lui Andrei Tarkovski și deocamdată îmi ajunge. Căci nu despre carte și scriitor vreau să vorbesc, ci despre film și cineast. S-ar părea că în privința filmului „Solaris" opiniile sînt împărțite la poli opuși. Acesta este însă privilegiul autorilor de capodopere, iar Tarkovski se numără, de bună seamă, printre aceștia, fiind unul dintre cei trei-patru mari poeți ai cinematografului contemporan.

Tarkovski a intrat în palmaresul filmului mondial cu „Copilăria lui Ivan", „Rubliov" i-a consolidat poziția, iar prin „Solaris" — după opinia mea — și-a trecut cu brio definitivatul.

De ce atîta entuziasm pentru filmul lui Tarkovski ? În primul rînd pentru că, fără să-l fi citit pe Lem, i-am înțeles acestuia opera și mesajul. Împotriva părerii destul de răspîndite că filmul inspirat de literatură ar fi „transpunerea pe ecran", autorul acestor rînduri refuză să se alinieze unei interpretări vulgarizatoare asupra celei de-a șaptea arte. Pentru contactul direct cu opera literară iau în mînă volumul. La cinematograf nu mă duc să „citesc" o carte, un scriitor, ci să „văd" un film, un cineast.

Detest contactul cu literatura prin intermediul benzilor desenate. O operă literară este o anume realitate pe care cineastul are datoria de a o vedea și de a o reflecta prin propriii săi ochi și cu mijloacele unei alte arte decît cea a cuvîntului. Am văzut, din păcate, multe cărți bune trădate pe ecran, deși textul lor era transpus cuminte și caligrafic, capitol după capitol. Le lipseau însă fiorul, gravitatea, poezia originalului. Fidelitatea cineastului față de literatura care l-a inspirat nu se măsoară după numărul paginilor din roman înglobate în scenariu, ci rezultă din respectarea sensului filozofic al operei, din expunerea clară și convingătoare a mesajului ei *prin mijlocirea imaginilor*.

Fantastica poveste a unei încercări de comunicare între lumea noastră și o altă formă de organizare superioară a materiei, așa cum a conceput-o Tarkovski în filmul său, luînd drept ghid literatura lui Lem, m-a tulburat, pe mine, pe cei 300 de spectatori, în mult prea mica sală a cinematografului „Central".

N-am întîlnit în filmul „Solaris" nimic din capcanele comercialului. Ficțiunea se naște nu din mașinării și șuruburi de mucava colorată, ci din însăși ființa eroilor, dintr-o stranie dialectică a gîndirii, a bucuriilor și a suferinței umane. Regizorul — cum mai spuneam, unul dintre cei mai reputați reprezentanți ai cinemato-

grafului poetic — ne-a oferit un admirabil poem despre om, despre destin, despre condiția umană pusă în fața unor întîmplări neobișnuite.

Suferința, temă obsedantă în filmele lui Tarkovski, are în „Solaris" nuanțe de o rară și insolită frumusețe umană. Un gust rafinat și o manieră deosebită în abordarea suspensului, reabilitarea calificată a scenelor tari, de tensiune, frazarea ritmată și rimată a montajului din planuri lungi, obsedant de lungi, cu panoramări lente, sufocant de lente, iată numai cîteva dintre procedeele cinematografice folosite cu virtuozitate de regie pentru alcătuirea unei atmosfere care te domină multă vreme după ce părăsești sala de proiecție. Posibilă sau nu, povestea, așa cum apare ea în filmul lui Tarkovski, acționează în straturile subterane ale conștiinței umane, ale gîndirii îndrăznețe, ale încrederii nelimitate în posibilitățile omului de „a ști", de „a învinge".

FENOMENE MISTERIOASE ÎN LARGUL COASTELOR ARGENTINIENE

PRECIZĂRILE SOCIETĂȚII DE ANCHETĂ ASUPRA MANIFESTĂRILOR INSOLITE

Baze submarine de farfurii zburătoare în sudul Argentinei? Așa susține Societatea argentiniană de anchetă asupra fenomenelor insolite, într-un comunicat publicat vineri de președintele său Antonio Las Heras. După un an de cercetări minuțioase, efectuate de experții Societății, menționează comunicatul, s-a putut stabili că nave venind din alte lumi au instalat baze submarine în golfurile San Matias și San Jorge, la 1 100 și 2 000 km sud-est de Buenos Aires în largul coastelor Patagoniei. Primele cercetări asupra acestor obiecte extraterestre au început cu mulți ani în urmă, a declarat Antonio Las Heras.

(„România liberă", anul XXXI, nr. 8947, 29 iulie 1973)

Așadar, bieții autori de science-fiction! Scriu „bieții" în toate sensurile:

1. *Ei, care au hrănit atîta amar de vreme legenda ozenistă, mai hulită și decît sefeul dacă n-au născut-o de-a dreptul din scăfîrlia lor, ca Zeus pe Atena, ei, în sfîrșit, se dovedește că n-au fost chiar atît de nebuni!*

In bună logică încă aristotelică, această știre, care se lăfăie într-un ziar de mare circulație între o veste despre Skylab 1 și o alta despre Skylab 2, nu poate fi decît adevărată sau falsă.

2. *Dacă e falsă lucrul nu s-ar putea datora decît faptului că niște răufăcători, ajunși la capătul imaginației lor, n-au mai știut să fure în mod mai verosimil decît din patrimoniul științifico-fantastic. Și deci: bieții autori de science-fiction!*

3. *Dacă este însă adevărată, vai dacă știrea-i cumva adevărată, mă cutremur! Extratereștrii ăștia pe care am avea prilejul să-i întîlnim ar fi cel mai terbil test al scrierilor de anticipație. Bieții autori de science-fiction!*

ADRIAN ROGOZ

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"

2012

prelucrare
&
editor
Costin Teo Graur

i.m. Pompilu

Au scanat, corectat, prelucrat.

Ceea ce nu au fost în stare redacțiile Știință și tehnică sau cei care au dat să continue CPSF, au reușit, cu multă dăruire, muncă și cheltuială, acești entuziaști.

Lor trebuie să le mulțumim pentru că avem acum posibilitatea să (re)citim legendara Colecție.

clandher
flash_gordon
evilgheorghe
krokodyliu
progressivefan3
car_deva
coolio
fractalus
panionios
nid68
un anonim (RK)
Gyuri
hunyade
dl. Dan Lăzărescu
Cilly Willy
fizikant
Doru Filip
connieG

(dacă este omis cineva, vă rog un email și reparăm greșeala)

CEL DE-AL TREILEA CONCURS
NAȚIONAL DE ANTICIPAȚIE

COLECȚIA „POVESTIRI
ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE"

• AUGUST 1973

PREȚUL 1 LEU | 41007